

перерібки відбилася би дуже корисно і на загальній хлібній торгівлі тому, що дала б змогу продавцям виждати спокійно менту ліпшої кон'юнктури.

Пивну промисловість як з точки погляду отверезіння народу так і збогачення країни — належить підпримати всіми можливими силами. Закладання взірцевих броварень, до котрого з успіхом могли б взятися кооперативи, ведення модерних хмелевих плянтацій, плекання відповідних сортів ячменю, влаштування курсів для броварників і хмелеводів, створення громадських організацій для заступництва інтересів хмелеводів і броварників, підтримання домашніх галузів промислу, достарчаючого технічних матеріалів броварям — от міри, котрими можна розвинути пивну індустрію.

При кінці належало б ще піднести, що розвиток пивної промисловости, евенуально навіть при певних обмеженнях, що до фабрикації спірту, не потягне за собою упадку так значної української горільчаної промисловости, а по тій простій причині, що український продуцент буде мусів в першу чергу покрити внутрішнє запотрібування спірту для промислових і лікарських цілей, а решту йому прямо таки прийдеться вивезти за кордон. Що майже цілий запас виробленої на Україні горілки прийдеться українському продуценту вивезти, свідчить той цікавий факт, що в літах 1906. р. до 1910. р. вивіз спірту з України виносив пересічно 67,4% цілого російського експорту.

Орест Даскалюк.

Огляд соціально-економічного життя.

Труднощі при навязанню економічних взаємин між європейськими державами; неутральні погляди про економічне відродження Європи; ситуація в Англії; економічне життя Франції; довги Європи супроти Сп. Держав; нові санаційні пляни; як відбивається економічний занепад Європи на американському промислові; американські побоювання; конкуренція європейських держав при убіганню за заграничними кредитами.

Розвиток економічних взаємин між європейськими державами, що недавно поборювали себе, стрічає що раз то більші труднощі не тільки торгово-реального, але й чуттьового рода. Взаємини якось не складаються, — помимо з'усиль офіційальних і приватних кол. Прогалина між народами, розкрита шаленою націоналістичною агітацією, не дається так легко перемостити; а тимчасом терпить всесвітнє економічне життя під цим браком господарської взаємности й попадає все дальше в безвихіднє майже хоровіння. Від підписання мирових договорів в Версалю уплило вже 6, від заключення Сен-жерменського договору 3½ місяців. Та коли розібрати торгово-промислові трансакції, які за той час зреалізувались між Німеччиною і Австрією з одного, а Антантою з другого боку, так виходить, що вони не мають постійного і сердечного характеру великозакроеного інтензивного обміну вартостей, як це було перед війною. З цих обставин результує далі, що поодинокі обявлення всесвітнього господарства представляють покищо більш або менш видатні спроби цієї або тої держави вийти з ексклюзивного становища на широке поле взаїмних зносин, щоби оттим зискати більшу плятформу для розвитку свого економічного буття. Тому й обчислити сили, які одна або друга держава здвигне остаточно для поборення теперішньої загальної кризи, ніяк не можна; бо мірити їх можнаб тільки релятивно, в співробітї з иншими економічними чинниками, установленними другими державно-

господарськими організаціями. Через те й оцінка внутрішніх потенцій поодиноких держав під цю пору оточена застереженнями.

В неутральних часописах тому завважити можна розбіжність поглядів що до економічної будучности європейських держав. Загально констатується тільки страшний застій індустрійної і аграрної продукції. По всім краям цілковитий підупадок транспортних засобів і катастрофальний хаос в валютах, що разом спричинює дез'організацію торгівлі, промислу й взагалі цілого економічного апарату держав. Константується там далі, що й переможні держави переживають подібні кризові процеси й стоять перед розв'язкою тих же соціальних проблем, що в переможених державах. В Англії прим., в найсильнішій по фінансам державі, зникнув металевий гріш з обороту — так самож, як прим. в Австрії, або в Польщі. Курсе тільки паперова монета, вартіша правда чим в інших краях, та всеж таки без тої переважаючої вартости, яку вона мала колись на світових великих ринках. Обем виданих в рух державних нотів обчислюється американськими банкірами приблизно на півтора мільярдів доларів. Цьому нотовому оборотові може англійське правительство протиставити золотий депозит в висоті всього на всього 140 мільярдів. Це означає, що металеве покриття нотів виносить заледви 10%. В дійсности не буде дотримана й ця відсоткова стопа, бо англійські урядові звідомлення рахують деякі рубрики подвійно, так що остаточний вислід представляється звичайно трохи кращий, як він на ділі є. Банкові депозити в Англії і ноти англійського державного банку перестали тому бути інтернаціональним знаком виміни; вони не репрезентують (більше на великих ринках золоту монету. Разом з цим упадком внутрішньої і зовнішньої вартости стерлінга наступило подорожіння прожитку, що спричинило сильні заріткові заворушення, які знова відбилися на загальній продукції. Американська комісія, що недавно відвідала була ткацькі дістрікти Англії, ствердила сильний занепад високого колись урівня прожитку серед англійських робітників. Поверх мільона робітників з сім'ями живе в цілком невідрадних обставинах. Англійський уряд старається всіми силами запобігти можливим заворушенням. В бюджеті уставлена квота на побудову 500,000 нових домів і приютів для робочих. Після демобілізації виносило (1. мая 1919.) число безробітних поверх півтора мільйонів, при чім це число постійно зростало. На запомоги для безробітних видає уряд що тиждня поверх 1¼ мільярдів фунтів стерл. Англія під зглядом економічним представляла завсігди величезну робітню, успіх якої зависів від купочної спроможности головних ринків збуту. Найважлиший ринок був європейський континент. Коли отже цей останній не був в силі — сконсумувати англійські вироби й товари, так це відбивалося зараз на продукційній інтензивности англійського промислу. Торгівля Англії з європейськими державами покищо відбувається в дуже вузьких границях. Тому й продукція Англії терпить на знівеченій купочній здібности європейських країв, і терпітиме так довго, поки європейські ринки не будуть з'організовані до нового економічного життя. Лиш тоді, коли це удається, підніметься й промисловий дохід Англії. Англія, що на своїй території продукує тільки одну малу частину харчового товару й тому примушена доставати головну часть довозом, тоді легко знайде спосіб і можливість заплатити за необхідний імпорт. Яке важне й пекуче це питання для Англії, виходить з промови визначнішого англійського політика на однім з останніх засідань парламенту, що Англія в разі, коли цей стан недостаточного збуту англійських виробів продовжався далі, булаб приневолена експортувати 5—6 мільйонів мужа в надморські колонії, щоби їх там прокормити й охоронити рештку населення вдома від голоду й безробіття.

Цю ситуацію розуміють і провідники англійських робітників. Розуміють вони й те, що наслідки всесвітньої війни не можливо буде їм змести одним радикальним гаслом. Невтральні відвідувачі індустріяльних центрів Англії потверджують факт, що переважна часть англійського робітництва значно пересунулася в бік прихлонників дотеперішньої економічної системи — з деякими змінами, які однак не руйнують традиційних підвалин суспільного господарства. Разом зі зростаючою поміркованістю великого числа робітників зазначається й здоровий переверот серед великих підприємців, так що по думці цих неутральних дослідників недалекий той час, коли найдеться спільна плятформа і середня лінія, яка остаточно доведе до тривалого перемир'я між працею а капіталом. Почуття одвічальности суспільства супроти безробітних і немічних стало загальним добром. Тому то й немає сумніву, що при дальшій зближенню обох таборів розв'язка найбільших соціяльних проблем наступить без грізних кріз, — помимо того, що зараз одна група робітників стремить до здійснення екстремних соціялистичних програм. І ця група незадовго покине свою радикальну тактику й підчиниться загальному розбросі, що тепер завважується серед головних таборів, репрезентованих підприємцями і робітниками. Тоді скоро наступить гармонійне співробітництво між капіталом а працею, продукційна здібність промислу підвищиться, а з доходів користатиме в рівній мірі підприємець, робітник і держава.

Ці погляди, які недавно появилися в одному з визначніших скандинавських економічних часописів, дуже цікаві гороскопами на будучність європейських народніх господарств. Вони в де чім не згідні з нашими поглядами, та вони важні тим, що економічна орієнтація скандинавських держав черпає з них провідні мотиви. Порівнявши з ними погляди про французьку економічну майбутність, виходить, що ця остання помимо „побіди“ представляється для неутральних спостерегачів в цілком иншому освітленню. Франція — це цілком виснажений, висаний край. Французький промисл опанований безперестанною боязню, що німецька індустрія підніметься скорше чим французька. Французьке фінансове положення терпить під обігніцями К л е м а н с а, що Німеччина понесе всі кошта воєнного задовження Франції. Томуто підстава фінансової системи в Франції нездорова, а неоправдані надії на колишні німецькі сплати не дають населенню погодитися з голим фактом і прикласти особисті жертви біля оздоровіння економічного ладу. Державні довги Франції обчислено в круглій сумі на 200 мільярдів франків. Перед війною виносило національне майно круглих 400 мільярдів фр. Франція винна Англії 435 мільярдів фунтів, Сп. Державам 2800 мільярдів доларів. Великі парижські банки вложили 80% своїх портфелів (грошових вартостей) в державно-скарбові папери. Коли фінансове становище Англії являється доволі трудним, то становище Франції і Італії прямо критичне — до тої міри, що санація з внутримайже неможлива, а зависима від заграничних чинників, в першій мірі — від американського капіталу.

Цей американський капітал — тепер наче той Месія, якого ожимає весь світ. Цілі легенди складаються біля нього. Одна третина всіх золото-монетних засобів цілого світа знаходиться зараз в його руках. Весь світ задовжений Америці. Довги Європи такі значні, що самі річні відсотки обчислюються на 500—600 мільярдів. Що це значить, можна собі уявити, коли замість американської валюти візьметься будь яку з підупавших європейських валют. Тоді ці відсотки сягають високих мільярдів, — мільярдів, що рік-річно впливатимуть до Америки, при чім сам довг, сам капітал остається недоторканий. Коли далі зважити, що Сп. Держави розпоряд-

жають найбільшою продукційністю і могутніми надвишками сирівців, мінералів, наживних матеріалів і всякого рода продукційних приладів, попри ті великанські суми матеріалів, що потрібні для домашнього промислу; коли далі зважити, що торговий білянс Сп. Держав ще на довгі роки заповнений активним сальдом кількості мільонів доларів, — так виринає для збіднілих, задовжених і випотрошених держав Європи питання, відки мали-б бути покриті ці великанські суми, що разом виноситимуть поверх одного мільярду доларів річно. Питання це однак важне й для самої Америки, яка тепер переживає всі страхи й побоювання збогатілого вірителя, довжники якого попадають в смертельні хвороби.

Дійсно, американські часописи заповнені розвідками, проектами й статтями різного рода, в яких дискутується це одно питання: які средства має Америка, щоби стягнути довги від знемочілих європейських довжників, і як відібеться майбутнє банкруцтво Європи на американському господарстві. В останніх часах кристалізується з ряду пропозицій одна розвязка цієї нагальної проблеми: перебрання довгів задовжених європейських країв населенням Сп. Держав шляхом гігантської народної американської позики, яка уможливила-б наділення найбільш виснажених держав достаточними засновчими кредитами на відбудову власного економічного апарату. Америка повинна отже, щоби заповнити собі сплату приналежних їй відсотків і амортизаційних рат з визначених за час війни капіталів, щоби постаратися о купочну спроможність своїх збутних ринків, і щоби далі заповнити розвиток своєї продукції і своїх фінансів, — повинна сама прикласти всі свої зусилля до реставрації європейського господарського життя. Тільки на цій дорозі може утриматися сплатна спроможність держав-довжників і великих збутних ринків. Тільки тоді інтерес Америки буде збережений, бо Америка ніяк не може зискати на банкруцтві будь якої частини європейського економічного організму.

Отця розвязка йде рука в руку з другою пропозицією, авторами якої є найвизначніші мужі американського промислу: вважати при майбутній санації всю знуждену Європу одною господарською цілістю і обділити санаційними кредитами всі, без виїмку, держави, зруйновані війною. До зреалізування цього пляну належить поділити світ на економічно здорові і економічно хворі держави. Здорові держави, в склад яких увійшли-б Сп. Держави, Голяндія, Скандинавські Держави, Швеція, Японія і полуднева Америка, основали-б інтернаціональну позикову комісію, яка постановляла-б по певному плянові позикові пайки й постаралася-б о покриття їх серед суспільства данної держави. Таким чином стали-б народи самі вірителями, позикова почва поширилася-б, і спільними силами удалося-б вилічити ґрунтовно заражені організми. Плян помимо своїх корисних сторін не має багато прихлонників. Його поборюють перш усього побідні уряди в Європі, які невдоволені тим, що ласка сильних в економічному згляді держав огортала-б рівною охороною і переможні краї. Сп. Держави зате показують все явніше тенденцію — висунутись зпід політичного й економічного анґажменту в Європі і еманципувати державні фінанси від позик, уділених союзникам. Цій меті служила видана в листопаді ц. р. емісія 250 міль. дол. скарбових знаків на конто анґлійських довгів. Дохід емісії призначений в першій мірі на сплату залеглого боргу анґлійського уряду в висоті 135 міль. доларів Сп. Державам. Та ніхто не сумнівається, що такими частковими зарядженнями не дасться розвязати головної проблеми. Вона тому й існує далі, а всі зусилля поодиноких чинників, про яких розводяться широко всі часописи, тільки потверджують, що криза переходить в стадію пекучости.

Економічні звіти з Англії і Франції переповнені побоюваннями про зростаючі труднощі, про страшну дорожнечу і заострюючіся соціальні конфлікти. Англійський вимінний курс падає вниз. Він утруднює і удорожнює імпорти сирівців і харчових засобів і обтяжує умовини прожитку великої маси населення. Подібні вістки наспівають з Франції і Італії. Але й в Сп. Державах підносяться ціни до небувалої досі висоти. В наслідок цього повстав в Америці сильний рух проти вивозу товару, який в краю зпринчинює подорожіння цін. Припинення продукції через соціальні заворушення й страйки мало лихі наслідки й для ціркуляції гроша, через що ціна відсотків на позику підскочила в Нью-Йорку до фантастичних верхів. Продукційність Сп. Держав взагалі стоїть перед труднощами, які побороти доведеться тяжкими коштами. Значні підвищення заробітків, які виплачувати змушені будуть підприємці на підставі нового компромісу з робітниками, спричинять підвищення коштів продукції. Тоді зуйнована Європа взагалі не буде в силах купувати в Америці своєю знищеною валютою сирівці і харчові предмети. Які заробітки виплачуватимуться робітникам, видно з такого підрахунку, опублікованого недавно. Звичайний вугільний робітник побиратиме як мінімум доходу 2000 дол. за рік, — це значить в коронах (на підставі останніх нотовань) 300.000 кор. річно. Подібні відносини й в Англії, де річний дохід звичайного вугільного робітника виносить 350 фунтів стерл., — в австрійській валюті 200.000 кор. Запевне, що при управильненню продукційних відносин припиниться опір населення проти вивозу, як в Сп. Державах, так в Англії. Економічна структура цих двох держав така, що заграничні ринки збуту для них необхідні. Так можна вже тепер завважити, що там (головно в Америці) засновуються великі кредитові організації з метою — фінансувати вивіз товару на підставі довгострокових кредитів. Вони видають власні облігації, які реалізуються дуже успішно на капітальних ринках Сп. Держав. Законний підклад для засновання цього рода фінансових інституцій творить т. зв. *Edgebill*. Фінансові круги Сп. Держав пізнали заздалегідь, що низький стан англійських і французьких курсів загрожує експортові і тим самим і продукційним інтересам Сп. Держав. В останніх часах навіть відбулися з цього приводу наради з метою — конвертувати (перетворити) залеглі капітальні і відсоткові довги англійського й французького народнього господарства супроти Сп. Держав в т. зв. *Funding loans*, себто капітальні позики з довгим строком і дуже корисним способом плати. З цього заміру скористала-б особливо Англія, яка-б мала тоді повну торгову спосібність на європейському континенті.

Всі ці спроби капіталізованія європейських господарств витворили серед великих західних держав таку сильну конкуренцію при шуканню за американськими кредитами, що вже тепер можна зазначити нові спори, нові зародки ворожнечі, які можуть вмиць спалахнути ясним полум'ям. Вже факт, що Америка при своїй санації не має наміру оминати Німеччину, спричинив недавно на конференції в Лондоні новий брязкіт оружжя. Та окрім Німеччини ще існує й цілий Схід Європи, що колись також поставить претензії на американський відбудівничий капітал. Як тоді західні держави справляється з цими домаганнями, це зараз невідомо. Та й тут не обійдеться без сильних спорів, без закулісової гри, що певно відібеться на спокою всеї Європи. Чи саме це „східне питання“ не стане новим ферментом в економічній рівновазі Європи, покаже будучність.